

DAVLAT BOSHQARUVI SOHASIDA GENDER TENGLIKNING HOLATI

Jiyanova Shohidaxon Mahsumovna

Fargʻona viloyati yuridik texnikumi mahsus fan o'qituvchisi

3-darajali yurist, magistr

E-Pochta: shokhidaxonjiyanova@gmail.com

Tel: 91-327-45-05

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10579400>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Gender tenglik tushunchasi, bugungi kunda davlat boshqaruvida gender tenglikning holati va ahamiyati, bu borada davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar va qabul qilingan qarorlar va ularning ijrosi haqida batafsil yoritilgan.

Kalit soʻzlar: Gender tushunchasi, ayol va erkak tengligi, ayollar huquqlari, erkaklar huquqlari.

THE STATE OF GENDER EQUALITY IN THE FIELD OF PUBLIC ADMINISTRATION

Abstract. This article describes in detail the concept of gender equality, the state and importance of gender equality in public administration today, the reforms implemented by the state and the decisions taken and their implementation.

Key words: Concept of gender, equality of women and men, women's rights, men's rights.

СОСТОЯНИЕ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. В данной статье подробно описано понятие гендерного равенства, состояние и значение гендерного равенства в государственном управлении сегодня, реформы, проводимые государством, а также принятые решения и их реализация.

Ключевые слова: Понятие пола, равенство женщин и мужчин, права женщин, права мужчин.

KIRISH

Gender tengligi va jinsiy tenglik, aniqrogʻi: erkaklar va ayollar oʻrtasidagi tenglik — bu oilada va jamiyatda erkaklar va ayollar oʻrtasida teng huquqlarga erishishni nazarda tutadigan tushuncha va boshqa qonuniy munosabatlar.

Baʼzi tadqiqotchilarning fikriga koʻra, gender tengligi — bu patriarxal tizimdan keyingi ijtimoiy-jinsiy munosabatlarning keyingi bosqichidir. Gender tengligi tamoyili insonning shaxs sifatida paydo boʻlishiga toʻsqinlik qiladigan barcha ijtimoiy toʻsiqlarni oʻrganish va yoʻq qilish, shuningdek, hayotning barcha sohalarida erkaklar va ayollar shaxsiyatini anglash uchun teng ijtimoiy imkoniyatlarni yaratishdan iborat tushunchadir.

Oʻzbekiston gender tengligi koʻrsatkichi roʻyxatida 2019-yildan boshlab qatnashishni boshladi. 2019-yil holati boʻyicha Oʻzbekistonning gender tengligi koʻrsatkichi roʻyxatdagi 189 mamlakat ichida 62-oʻrinni egalladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Aholishunoslik jamgʻarmasi (UNFPA) ekspertlarining fikriga koʻra, Oʻzbekistondagi har 100 000 dan 29 ayol gender tengsizlik tufayli vafot etishi va 15-19 yoshdagi har ming oʻspirin qiz uchun tugʻish koʻrsatkichi 23,8 ni tashkil qiladi.

Gender tengligi ko'rsatkichi ro'yxati bo'yicha 62-o'rinda O'zbekiston bilan bir qatorda Kosta-Rika va Urugvay ham 0,288 ko'rsatkichi bilan qayd etilgan. O'rta Osiyo davlatlari o'rtasida Qozog'iston 44-chi, Qirg'iziston 82-chi, Tojikiston 70-chi o'rinlarni egallashgan, Turkmanistonda esa bu ro'yxatda hech qanday ma'lumot ko'rsatilmagan.

Yurtimizda 2019-yil 2-sentabrda 562-sonli O'zbekiston Respublikasi "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni qabul qilingan.

Mamlakatimizda Gender tenglik bo'yicha Komissiya 2019-yildan boshlab ish yuritib keladi. Oliy Majlis Senati Raisi Tanzila Narbaeva O'zbekiston Respublikasi Gender tenglikni ta'minlash masalalari bo'yicha komissiyasining raisi hisoblanadi.

Shuningdek, 2019-yil 2-sentyabrda qabul qilingan "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasining qonuni xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rniga qaratilgan huquqiy himoya, huquqiy kafolat sifatida ma'qullandi.

Quvonarli tomoni shundaki, ming yillardan buyon jamiyatda ayol va erkak o'rtasidagi tengsizlik va uni hal etish masalasi hamisha dolzarb bo'lib kelgan huquqiy munosabatlarning nechog'lik dolzarbligiga qaratilgan qonundir. Jumladan, qonunning 1-moddasida qayd etilganidek, qonunning maqsadi xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat.

To'g'ri, hozir biz yashayotgan davr yangilanayotgan O'zbekistonning islohotlarida inson manfaatlarining ustunligiga qaratilgan bir paytda, hali ham oilaviy nizolarning juda katta qismi erkaklar tomonidan ayol huquqlarining tan olinmaslik holatlari shuningdek, ayrim holatlarda jamiyatda ham xotin-qizlarning huquq hamda imkoniyatlariga yetarlicha ahamiyat berilmayotgani haqiqatdir.

Ana shunday salbiy holatlarga qarshi mazkur qonunning 2-moddasida "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risidagi qonun hujjatlari ushbu Qonun va boshqa qonun hujjatlaridan iboratdir.

Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llanilishi" belgilangan.

Shuningdek, qonunda gender tushunchasi ham qayd etilgan bo'lib, unga ko'ra, gender — xotin-qizlar va erkaklar o'rtasidagi munosabatlarning jamiyat hayoti va faoliyatining barcha sohalarida, shu jumladan siyosat, iqtisodiyot, huquq, mafkura va madaniyat, ta'lim hamda ilm-fan sohalarida namoyon bo'ladigan ijtimoiy jihati ko'rsatilgan. Demak, gender tushunchasi faqat ayollar manfaatlarini ifodalamaydi. Balki har ikki jins vakillarining o'z orzu va maqsadlari sari dadil odimlashi, hayot sifatini oshirish uchun bir xil imkon berish kerakligini ilgari suradi, xolos. Aynan rivojlangan jamiyatning talablaridan biri bu erkak va ayol huquqlari tengligining ta'minlanishidir.

Bugun O'zbekiston ayollari har bir jabhada o'z o'rniga ega bo'lib borayotganini barchamiz bevosita amalda ko'rib, chuqur his etmoqdamiz. O'tgan yili yurtimiz tarixida birinchi marta milliy parlamentda ayollar soni bugungi ko'rsatkichga ko'tarilgani ham buning yorqin tasdig'idir. Gap shundaki, Oliy Majlis Qonunchilik palatasiga saylangan 150 nafar deputatning 48 nafari yoki 32 foizini xotin-qizlar tashkil etdi. Senatda esa bu ko'rsatkich qariyb 25 foizga yetdi.

Mahalliy Kengashlar deputatlarining 31 foizi ham jonkuyar, faol ayollardir. Ana shunday natijalar tufayli O'zbekiston parlamenti ayol deputatlar soni bo'yicha dunyodagi 190 ta milliy parlament o'rtasida 37-pog'onaga ko'tarildi. Holbuki, bundan 5 yil ilgari 128-o'rinda edik. Bunday keskin ijobiy o'zgarishlar parlament saylovlari shunchaki o'tkazilmagani, "Yangi O'zbekiston — yangi saylovlar" shiori hayotda bevosita o'z in'ikosini topganini anglatadi.

Kimlardir ayol kishining rahbar bo'lganining nimasi yaxshi, deyishi mumkin. Bunday savolga javob aniq: nozik hilqat sohibalari ijtimoiy masalalarga ko'proq yurakdan his qilib yondashadi, dilidan o'tkazib qarorlar qabul qiladilar.

Ijtimoiy masalalar esa, bu — xalqning dardi, xalqning muammosi, shu kecha-kunduzda uning boshidan o'tayotgan muammolar bilan uzviy bog'liqdir. Ayol buni ko'proq, teranroq tuyishining yana bir sababi u oila bekasi, bolalar tarbiyachisi, ularning sog'lig'i uchun qayg'uradigan shifokordir. Siyosiy hayotda faol bo'lgan xotin-qizlarimiz aynan mana shunday xislatlari tufayli qonunlarning yanada hayotiy bo'lishi uchun kurashadilar, ularda aniq masalalar, muammolarning yechimlarini ifodalash uchun jon kuydiradilar.

Binobarin, O'zbekistonda xotin-qizlar masalasiga juda katta e'tibor qaratilyapti. Ularning huquqlari, erkinliklari, qonuniy manfaatlari Konstitutsiyamiz, qonunlarimizda mustahkamlab qo'yilgan. Tan olish kerak, orada bu boradagi islohotlarning ko'pi qog'ozda qolib ketdi. Ayrim holatlarda ayollar o'zlarini namoyon etishlari uchun sharoitlar kamlik qildi, stereotiplar to'siq bo'ldi. Masalan, ayol tadbirkorlik qilaman, desa, preferensiyalar berish tizimi yo'q edi. Umuman, ularga imtiyozlar yaratish bo'yicha huquqiy baza yaratilgan bo'lsa-da, shularni ro'yobga chiqarish bo'yicha aniq "Yo'l xaritasi" ishlab chiqilmagan edi. Oqibatda jamiyatning aslida faol bo'lishi kerak bo'lgan mazkur qatlami tobora passivlashib ketdi.

Bir tomondan bu mentalitetga ham bog'liq bo'lgan, deb o'ylayman. Birgina ta'lim sohasini oladigan bo'lsak, bizda qizlar va o'g'il bolalarning bilim olishlari, kasb tanlashlari bo'yicha kelajaklarini ta'minlashda farqlar bor edi, hali ham bunday dunyoqarash uchrab turibdi. To'g'ri, hamma bolalar maktabda o'qitiladi. Biroq keyinchalik kasb tanlash, oliy o'quv yurtida tahsil olishga kelganda, ko'proq e'tibor va ustunlik o'g'il bolaning ta'lim olishiga, uning uchun barcha sharoitni yaratishga qaratiladi. Chunki ba'zi insonlarda faqat o'g'il bolaga bilim berish kerak, o'qitish kerak, chunki u bizning boquvchimiz, degan qarashlar ustunlik qiladi.

Qiz bolaga kelganda, bu boshqacha tus oladi. Maktab ta'limi majburiy bo'lgani bois o'qiydi. Ammo keyin "bu bironing xasmi, kerak bo'lsa turmush o'rtog'i boqib oladi", degan tushunchaga urg'u beriladi.

Vaholanki, qiz bola oliy ma'lumotli bo'lsa, qanchalik bilim va salohiyat olsa, buni kelgusida farzandlariga ham "yuqtiradi", har tomonlama barkamol avlodni voyaga yetkazish masalasiga mas'uliyat bilan yondashadi. Yurtning kelajagi esa mana shunday dunyoqarashga ega onalar tomonidan yaratiladi.

O'z navbatida, bugun jamiyatimizda o'ta bilimli, qobiliyatli bo'lsa-da, o'zini oilasiga, turmush o'rtog'i va farzandlariga bag'ishlagan ko'plab ayollarni bilaman. Zero, oilaning ta'minoti uchun turmush o'rtog'i yetarli mablag'ni topsa, ayolning o'zi ham bor vaqtini, mehnatini bolalari uchun sarflasa, nima uchun biz uni majburlab ishga olib chiqishimiz kerak? Bu ham ularning o'z huquqi, tanlovi aslida.

Demak, xotin-qizlarning jamiyatda o'z o'rnini topishida, birinchi navbatda, ota-onalarning munosabati katta rol o'ynasa, ikkinchisi, oliy ta'limda ularni qamrab olish imkoniyati muhim o'rin tutadi. Masalan, talaba qiz turmushga chiqsa, o'qishni qiynalib davom ettirishga majbur bo'ladi. Qo'llab-quvvatlaydigan qaynota bilan qaynonaning qo'liga tushsa-ku yaxshi, ammo "o'qib nima bo'larding", deydi oilaga kelin bo'lsa, buyog'ini tasavvur qilavering. Yillar davomida to'planib qolgan shu kabi muammolar, oliy o'quv yurtlariga yoshlarni qamrab olish ko'rsatkichining to'qqiz foiz ekanligi oliy ma'lumotli, keng tafakkur va dunyoqarashi bor ayollarni tarbiyalashda katta to'siq bo'ldi.

Quvonarlisi, bugungi kunda zamonaviy fikrlaydigan ota-onalar, qaynota-qaynonalar, kuyovlar ko'payib boryapti. O'z navbatida, xotin-qizlarning ta'lim olishi, kasbli bo'lishi uchun qog'ozda emas, real hayotda katta qulayliklar, yengilliklar yaratilmoqda. Bugun gender tenglik degan demokratik tamoyil haqida ochiq-oydin gapirilayotgani, bu borada izchil chora-tadbirlar olib borilayotgani fikrimizga misol bo'la oladi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Gender masalalari yuzasidan O'zbekiston Markaziy Osiyo davlatlari orasida ancha ilg'or siyosat yuritmoqda. Shu bois BMT Markaziy Osiyodagi gender platformasini O'zbekistonda tuzish bo'yicha amaliy takliflarni ko'rib chiqyapti.

Natijada ushbu nufuzli xalqaro tashkilot va qo'shni davlatlar bilan hamkorlikda gender tenglikni faol ilgari surayotgan mamlakat sifatida Markaziy Osiyo platformasini yaratish ishlari yangi bosqichga ko'tariladi. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad Markaziy Osiyo mintaqasi bo'ylab gender masalasida olib borayotgan sa'y-harakatlarimizni taqdim etish hamda qardoshlar bilan o'zaro bilim, fikr va tajriba almashishdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017 — 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili"da amalga oshirishga oid Davlat dasturi to'g'risida"gi Farmonida ham xotin-qizlarimizning haq-huquqlarini himoya qilish, ularni oliy ta'limga yana-da ko'proq qamrab olishga alohida e'tibor qaratilgani ham bejiz emas.

Mana shunday g'amxo'rlik mevasi ham shirin bo'ladi. Qizlarimiz, ertaga ishlagan yoki ishlamagan taqdirda ham, oliy ma'lumotli bo'lsa, oqilalik libosini kiyadi, qo'pol gapirmaydi, bir qo'lida qaynonasi, bir qo'lida turmush o'rtog'ini ko'tarib yuradi, chiroyli oilaning dilbar va dono bekasiga, o'zaro munosabatlarda mohir diplomatga aylanadi. Mustahkam oila qurishda aynan shu jihatlar nihoyatda muhim ekanligini yigitlar ham yaxshi tushunadi, ular ham, o'z navbatida, o'ziga yaqin bo'lgan turmush o'rtog'i va onasini hurmat qiladi, e'zozlaydi.

REFERENCES

1. <https://strategy.uz/index.php?news=879&lang=uz>
2. "Ma'muriy huquq" E.Hojiyev, T.Hojiyev Toshkent 2008.
3. <https://yuz.uz/uz/news/yangilanayotgan-ozbekistonda-gender-tenglikning-huquqiy-asoslari>
4. Xudoyberdiyeva V.J., Xojiyev Ye.T. Ma'muriy huquq. O'quv qo'llanma. — T.: TDYuI nashriyoti, 2005.
5. Бахрах Д.Н., Россинский Б.В., Старилов Ю.Н. Административное право: Учебник для вузов. — М.: «Норма», 2004.